СОБОРНІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЄВОГО ДИСКУРСУ

Сторожук С. В., доктор філософських наук, професор кафедри філософії
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: storozhuksv@nubip.edu.ua
orcid 0000-0002-7947-6268
Гоян І. М., доктор філософських наук, декан філософського факультету
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
E-mail: ivigoian@gmail.com
orcid 0000-0003-2548-0488

Анотація. *В статті показано, що в сучасному суспільно-політичному дискурсі концепт соборність зазвичай асоціюється з Актом злуки 1919 року, тобто добровільним об'єднанням, «злукою» УНР та ЗУНР, внаслідок якої постала єдина соборна УНР. На перший погляд, таке об'єднання видається цілком очевидним й може не викликати жодних дискусій, утім це зовсім не так. Адже, як свідчать словникові дані, у XIX – XX ст., поняття «соборність» використовувалося для позначення «єдності» та «неподільності», котрі були й залишаються «зайвими» характеристиками унітарних держав та етнічних націй. Більш того, використовуючи поняття «соборність», у значенні «неподільність» чи «об'єднання», що реалізується завдяки запровадженню спільної парадигми буття і розвитку, ми тим самим підкреслюємо свідомо сконструйований характер суспільно-політичної та етнокультурної єдності і відкриваємо шлях до різноманітних політичних спекуляцій. Позбутися останніх, як показано у роботі, можна тільки за умови, коли соборність експлікується як концепт спрямований підкреслити добровільну єдність у процесі якого встановлюються світоглядно-ціннісні пріоритети та продукуються життєві орієнтири, котрі визнаються всіма членами спільноти.*

Ключові слова: *соборність, собор, собороправність, кафоличний, злука, православна церква, держава, етнокультурна єдність.*

Постановка проблеми. Концепт соборності останні сто років побутує в українському суспільно-політичному світогляді. На початку XX ст., його використовували як елемент національної пропаганди та програмове гасло певних політичних сил, дещо згодом – для характеристики окремих політичних подій в українській історії. Не менш ефективним він був і тоді, коли виникала необхідність ретушувати деякі історичні факти для того, щоб підкреслити значимість одних громадський чи політичних діячів, водночас викидаючи інших на задвірки колективної пам'яті українського народу тощо [16, с. 1].

Своєї значимості поняття соборність не втратило і для сьогодення. Громадські та політичні лідери часто використовують його у своїх промовах, підкреслюючи непересічне значення Акту злуки 1919 р. для розвитку української нації та державності. Ідея соборності незмінно присутня і в сучасних стратегіях української національної консолідації та репрезентує один з тих символів української ідентичності, які глибоко закорінені в колективній пам'яті народу. В цьому контексті соборність постає одним з елементів колективного спогаду українського народу про тернистий шлях та тривалу боротьбу за право культурного і політичного самовизначення в межах етнічних кордонів. Натомість українські науковці використовують соборність як один із елементів понятєвої матриці дослідження соціокультурної дійсності та політичних актів в Україні на початку XX ст.

Окреслене нами розрізнення смислового навантаження та функціонального призначення концепту соборність у різних сферах життя суспільства звісно є досить умовним і відображає тільки

загальні тенденції його використання в сучасному суспільно-політичному дискурсі. Водночас воно яскраво демонструє відсутність усталеного та загальноприйнятого потрактування цього терміну, що звісно ускладнює розуміння історичного та культурного смислу окремих історичних подій та фактів, політичних програм, національних стратегій, символів групової ідентичності тощо.

Ступінь наукової розробки проблеми. Попри смислову невизначеність концепту соборності, він неодноразово ставав предметом наукових досліджень українських науковців. В цьому контексті доречно згадати праці М. Бердяєва [3], М. Грушевського [7], І. Лисяка-Рудницького [11], І. Огієнка [8], С. Рудницького [15] та багатьох інших українських діячів, котрі зробили спроби осмислити ідею соборності в діахронній та синхронній перспективі. Завдяки їхній подвижницькій діяльності наразі ми маємо можливість говорити про єдність історичного розвитку українців від часів середньовіччя і до наших днів, водночас чітко окреслювати територіальний осяг України. Звісно, всі згадані діячі осмислювати проблему української соборності в контексті сучасних їм суспільно-політичних реалій, а тому нерідко дистанціювалися від окреслення важливих теоретичних проблем.

Прогалини українського інтелектуального дискурсу XIX – середини XX ст. намагатися подолати сучасні українські науковці, котрі прямо чи опосередковано торкалися проблеми соборності. Плідними та перспективними у даному контексті видаються праці С. Бондар [4], Т. Горбань[5], І. Гояна [6], Н. Кривди [10], О. Піскуна[13], С. Сторожук [19], В. Юрчука [23] та ін. Творчий здобуток цих науковців дає можливість окреслити теоретико-методологічні контури для уточнення смислового наповнення концепту соборності, як важливої складової українських стратегій національної консолідації.

Мета дослідження полягає у розкритті смислового наповнення концепту соборність для уникнення його використання у різноманітних маніпулятивних стратегій орієнтованих на розмивання української ідентичності та фрагментацію державних кордонів.

Основна частина. Зауваження щодо смислової невизначеності концепту соборність можуть видаватися дуже дискусійними з огляду на те, що в сучасній суспільно-політичній думці він зазвичай асоціюється з Актом злуки 1919 року, тобто добровільним об'єднанням, «злукою» УНР та ЗУНР [20, с. 68], котра вочевидь і забезпечила «соборність». Звісно, таке зауваження не викликало би жодних сумнівів і дискусій у випадку, коли би в Універсалі Директорії від 22 січня 1919 року йшлося про створення Незалежної Соборної УНР. Поміж тим, В. Винниченко та представники Директорії, в цьому документі ведуть мову про створення «єдиної» і «незалежної» УНР [20, с. 68]. Це, своєю чергою, наводить на думку, що Злука 1919 року стала добровільним, проте механічним об'єднанням двох політичних утворень, подібним до тих, що неодноразово зустрічалися не тільки в політичній історії світу, а й України. В такому випадку, ми мали б вести мову про федерацію, автономію, або ж створення нової держави шляхом об'єднання двох відносно незалежних політичних утворень. Поміж тим, як свідчать колективні спогади та історичні документи, в тогочасній суспільній свідомості, «злука» ЗУНР та УНР, розглядалася як щось значно більше, ніж просте механічне об'єднання. Наше зауваження цілком і повністю підтверджує Універсал Конгресу Трудового Народу України від 28 січня 1919 року, в якому мова йде про Незалежну Соборну Українську Республіку [20, с. 72]. Ця ідея, як свідчать історичні відомості та документи, залишалася незмінним пріоритетом діяльності частини українських націоналістів за кордоном [16; 20, с. 119–122].

Звернення до державних документів початку ХХ ст., та програмових принципів різних політичних сил України, засвідчує широке використання поняття «соборність», поміж тим не дає одних підстав для окреслення його смислового навантаження. Не вносить ясності у зміст цього поняття й 11-ти томний «Словник української мови» за редакцією І. Білодіда. Тут поняття «соборність» тлумачиться як деяка «властивість», котра розкривається у смисловому навантаженні прикметника «соборний», який застосовується у значенні «об'єднаний», «неподільний» [17, с. 433]. В контексті такого смислового навантаження, поняття «соборність» доцільно використовувати для позначення єдності територіального, політичного, суспільного, культурного, мистецького тощо життя суспільства, яка стає закономірним підсумком впровадження спільної парадигми буття і розвитку. Таке тлумачення концепту та поняття соборності, на перший погляд, може видатися цілком раціональним, поміж тим, в ньому проглядається внутрішня суперечність, в тому числі і у випадку, коли воно застосовується щодо етнотворчих та державотворчих процесів в Україні ХХ – початку ХХ ст. По-перше, сумнівною видається доцільність використання поняття «соборність» у значенні «неподільність» для підкреслення територіальної єдності держави. В цьому контексті мова може йти тільки про об'єднану державу, яка складається з частин, в тому числі й тих, що об'єдналися з власної волі та/або зовнішнього примусу. Це, своєю чергою, наводить на думку про те, що держава за будь-яких умов є соборною. Та чи так це в дійсності? Адже, в такому випадку соборність як програмовий принцип цілого ряду політичних сил України різних історичних періодів видається вкрай дискусійним та алогічним. Більш того, якщо кожна держава є соборною, додаткове означення цієї характеристики видається зайвим.

По-друге, використовуючи поняття «соборність», у значенні «неподільність» чи «об'єднання», що відбувається внаслідок запровадження спільної парадигми буття і розвитку, ми тим самим підкреслюємо свідомо сконструйований характер суспільної та етнокультурної єдності. З огляду на своєрідність теоретичних висновків ряду представників соціального конструктивізму (Е. Гелнера, В. Лісового, Е. Хобсбаума, В. Тишкова та ін.) є всі підстави говорити про правомірність такого висновку навіть щодо етнокультурної єдності, котра постає в результаті свідомої діяльності еліти, яка в певний історичний момент починає виокремлювати деякі елементи культури з наявної етнокультурної різноманітності та перетворювати їх у символи групової ідентичності. Попри те, що вказане зауваження не викликає особливих дискусій в сучасному інтелектуальному дискурсі, його безапеляційне визнання є неприпустимим для пояснення змісту соборності. Адже, в такому випадку, ми можемо говорити про соборність УРСР, яка постала у результаті запровадження радянської владою у 60-х рр. ХХ ст. стратегії «плавильного котла». Вона забезпечувала єдність територіального, політичного, суспільного, культурного, мистецького тощо життя суспільства не тільки на теренах України, а й всього СРСР, який, однак не вважали соборною державою. Інакше кажучи, поняття «соборність» використовується для підкреслення унікальної характеристики держави, яка виникає тільки за певних обставин і стосується тільки окремих державних утворень.

Для розкриття смислового навантаження поняття «соборність», на наш погляд, доцільно звернутися до його етимології. Це слово, як свідчить вже згаданий нами 11-ти томний «Словник української мови» за редакцією І. Білодіда, походить від іменника «собор», котрий має кілька значень. По-перше, це

слово використовується у значенні «зібрання» зазвичай «великої кількості людей в одному місці для розваги, відпочинку і т. ін.». По-друге, у дореволюційній Росії воно вживалося у значенні «збори», частіше «урядових або виборних осіб для розгляду й розв'язання питань організації, управління і т. ін.» [17, с. 433]. По-третє, слово «собор» використовувалося як синонім до слова «храм» та/або «церква», однак тільки та, в якій править місцевий єпископ [18, с. 122]. Власне кажучи, у цьому значенні слово «собор» знаменує духовну єдність релігійного життя єпархії (територіально-адміністративної одиниці).

Подібне смислове навантаження слово «собор» мало і у старослов'янській мові, де воно використовувалося у значенні «збори; собор; нарада; рада; синод; Літургія; святкування; свято; товариство; громадське місце; збірник» [2, с. 244]. Поряд з іменником «съборъ», поширеним у старослов'янській мові був також і прикметник «съборьнъ», -а, -о (-ъıи, -ая, -оє), яке означало «соборний; спільний; громадський; зібраний; громадський; загальний; католицький» [2, с. 244]. Загальна смислова спорідненість старослов'янських слів «съборъ» і «съборьнъıи», на наш погляд, виявляється у чіткій інтенції на позначення «єдності» та «спільноті», на які здавна була спрямована і церковна Літургія, і громадське свято, тоді як нарада та рада передбачали формування спільної позиції у вирішенні певного питання. Цікавим у даному контексті видається використання слова «съборьная» у значенні католицька, в тому числі й у релігійній літературі. В цьому контексті привертає увагу той факт, що слово «кафолицька» (католицька) разом із словом «соборна» використовує митрополит Іларіон у тексті «Визнання віри», розміщеному «У слові про закон і благодать», підкреслюючи певну характеристику церкви [9]. Зокрема, у вступній частині «Визнання віри» він стверджує: «Вірую в єдину святу соборну і апостольську церкву», дещо згодом зауважуючи: «До кафолицької й апостольської церкви прилучаюсь, з вірою входжу, з вірою молюся, з вірою виходжу» [9]. Згідно з коментарями перекладача слово «кафолицька» означало вселенську християнську спільність і стосувалося тільки церкви православної, яка виводить свої традиції від «вселенського соборного православ'я» [9].

Коментарі та пояснення до перекладу «Слова про закон і благодать» митрополита Іларіона на перший погляд можуть видатися цілком задовільними. Згідно з даними вже згаданого нами старослов'янсько-українського словника, слово «съборьная» у старослов'янській мові, поряд з іншим використовувалося у значенні католицька, тобто зібрана, спільна, а як наслідок єдина апостольська церква. Поміж тим, у творі митрополита Іларіона мова йде про «єдину святу соборну», що наводить на думку, що слово «съборьная» мало смисловий відтінок, котрий нівелював тавтологічність згаданого твердження Київського митрополита. З огляду на це, можемо припустити, що слово «съборьная» використовувалося Іларіоном у значенні загальна або вселенська, а відтак було синонімом прикметників «кат/доликии» (- ая, -оє) та «въселеньскъ», -а, -о (-ъıи, -ая, -оє), які означали вселенська або повсюдна [2, с. 39; 89].

Попри те, що наші висновки відкривають можливість для логічного пояснення окремих висловів Київського митрополита Іларіона, вони залишають чимало запитань тоді, коли мова йде про використання слова «соборність» у релігійній культурі. Ще більш дискусійними наші висновки видаються за умови їх екстраполяції у суспільно-політичну площину. Очевидно, що коли слово «соборність» використовується для наголошення на певній характеристиці держави, навряд чи йдеться про вселенський характер останньої. Більш вірогідним видається, що слово «соборність»

у суспільно-політичній думці використовується для позначення певної внутрішньої єдності. А тому, можемо припустити, що подібної смислової конотації, це поняття набуває і у слов'янській православній культурі. Адже, як було вже зауважено, слово «соборність» походить від слова «собор», тобто зібрання, було суголосне давньогрецькому слову « ἐκκλησία» (ekklesia), яке у давньогрецькому світі народні збори, які в різні періоди та різних полісах мали різні повноваження [12, с. 448–451]. Дещо згодом, слово «екклесія» починають використовувати для самоозначення перші християнські громади. Їх представники, як стверджує Хр. Яннарас, усвідомлювали себе покликаними до об'єднання, до « ἐκκλησία», котра була не просто купкою людей, тимчасово і випадково опинилися разом, а живим соціальним організмом, в якому люди уявляють себе «братами» і «сестрами» завдяки нерозривним духовним вузам [24, с. 177]. Важливу роль для усвідомлення ідеї єдності, як свідчить робота Хр. Яннараса, відігравала обрядова практика і передусім Євхаристія, котра забезпечувала приналежність до християнської спільноти, не враховуючи значення вкрай важливих для античного світу мовного та етнічного принципів.

Беручи до уваги зауваження Хр. Яннараса, можемо припустити, що у період поширення християнства, котрий супроводжувався гострим браком місцевих священників, які мали належну освіту не тільки для проповідницької діяльності, а й перекладної [8, с. 74], призвело до тривалої невпорядкованості категоріального апарату православного християнства. Цей процес міг помітно гальмуватися і глибоким переконанням найвищих церковних ієрархів у тому, що прославляти Бога можна тільки єврейською, грецькою та латиною. Ці мови були чужими й малозрозумілими для слов'ян, що ймовірно вповільнювало поширення поміж простим людом християнських ідей [14]. Запровадження кирилиці істотно полегшувало розуміння не тільки християнських істин, а й суті богослужіння, тим самим сприяючи поширенню християнського віровчення серед різних верств слов'ян та формуючи потреби у розробці відповідного давньогрецьким та латинським першоджерелам понятійно-категоріального апарату. Останній, на наш погляд, не міг постати одразу, а відтак у ряді перекладних та автентичних текстів проглядаються категоріальна невизначеність. Вона зникала одразу після віднайдення відповідних смисловому навантаженню грецьких чи латинський слів слов'янських аналогів. Це, своєю чергою, дає підстави припускати, що слов'янським відповідником давньогрецького слово «ἐκκλησία» стало слово «съборъ», яке означало не просто народне зібрання, а єдність світогляду на цінностей, котра виявлялася у єдності обрядової та звичаєвої практики. Завдяки цьому, об'єднана громада, перетворювалася на «съборьная», тобто не просто зібрана, загальна, а нероздільна завдяки усвідомленню власної самобутності і водночас відмінності від інших, тобто тих, хто до складу соборної єдності не входить. Саме ця ідея, згодом сприяла тому, що «храм» у якому править єпископ, як голова єпархії, яка є не тільки територіально-адміністративною, а й духовною єдністю, був названий собором.

Наші висновки загалом суголосні теоретичним зауваженням відомого російського слов'янофіла О. Хом'якова. У полеміці з католицьким священником російського походження І. Гагаріним, він запропонував ґрунтовне пояснення змісту слова «соборний» у слов'янській релігійній культурі. Зокрема, спростовуючи твердження о. І. Гагаріна щодо «туманності» і невизначеності поняття «соборність», яке у слов'янському «Символі віри» використане замість поняття «кафолична», О. Хом'яков не спростовує всесвітній характер християнства, водночас вносить істотні корективи в

його інтерпретацію. Апелюючи до Євангеліє, російський мислитель вважає, що слово «кафолична» («katholikos»), яке використовувалося у ранніх слов'янських текстах, походить не від давньогрецького слова «kath'ola», яке, дійсно, могло використовуватися для підкреслення територіальних чи етнографічних меж церкви, а від слова «kath'olon», «де kate часто означає "згідно" [або "відповідно до" – уточ. наше], наприклад: kata Loukan – "згідно з Лукою", kata Ioannes – "відповідно до Івана". Церква кафолицька, – продовжує свою думку мислитель, – є Церква "відповідно до всього" або "згідно єдності всіх", Церква вільної одностайності, одностайності досконалого, Церква, в якій немає більше народностей, немає ні греків, ні варварів, немає відмінностей за станом, немає ні рабовласників, ні рабів; Церква, провіщена Старим Заповітом і здійснена в Новому, словом – Церква, як визначив її Св. Павло» [22, с. 327]. З огляду на це, підсумовуючи зауважує мислитель, первоучителі християнства на слов'янських теренах, для перекладу слова «кафолична», обрали слово «соборна», яке несе в собі ідею зібрання, не обов'язково з'єднаного чи уособленого в певному місці, але такого, що існує потенційно без зовнішнього об'єднання і примусу. Соборність – це єдність у множині.

Зауваги О. Хом'якова щодо змісту поняття «соборність» у релігійній культурі видаються досить переконливими, в тому числі й з огляду на те, що прояснюють незначну понятійну невизначеність у праці І. Огієнка «Українська церква». Висвітлюючи історію розвитку християнства на теренах України в різні історичні періоди, український вчений підкреслює соборність української церкви [8, с. 5]. Цікаво, що сутність останньої, І. Огієнко розкриває використовуючи вже термін «соборноправність», котра виражалася у тому, що «ніхто з її ієрархів не правив самовладно, ніхто з духовенства не приходив до громади непрошений, – всі церковні посади були виборні. Оцю соборноправність Українська Церква плекала ввесь час свого незалежного життя, хоч того не було в Церкві Візантійській, що рано це затратила, відновивши стару соборноправність головно по 1453-му році, коли опинилася під турками» [8, с. 96]. На перший погляд, таке пояснення видається дещо суперечливим, поміж тим в роботі І. Огієнка така підміна мала глибоке смислове навантаження: вона була спрямована підкреслити духовну єдність усіх представників християнської громади, члени якої мали право і можливість приймати участь в управлінні церквою, а значить громадськими справами.

Наші зауваження цілком і повністю суголосні висновкам вже згаданого нами російського слов'янофіла О. Хом'якова, котрий у полеміці з європейськими богословами розкриває смисл соборності як ознаки православної церкви. Її сутність, на думку мислителя, виявляється завдяки «злагоді, єдності духу і життя всіх її членів, по всій землі…» [22, с. 6], і водночас у тому, що вирішення церковних справ, встановлення церковної істини, досягається не чиїмось «вирішальним голосом, не релігійною чи політичною владою, а цілістю Церкви, об'єднаної згодою і взаємною любов'ю» [22, с. 157]. Саме такою, як доводить О. Хом'яков, була церква в апостольський період – вона охоплювала всіх своїх представників, незалежно від місця їхнього проживання. Не зруйнувалася її єдність і тоді, коли завдяки поширенню певних особистісних переконань та раціональних аргументів, почали виникати єресі та альтернативні догмати. Для визначення їхньої раціональності та відповідності євангельському переказу, християнин усіх регіонів відправляли своїх представників на собори. «Ці собори, – зауважує О. Хом'яков, – попри безпорядки, а іноді й насилля, котре звісно затьмарювало їхню чистоту, мирним своїм характером

і піднесеністю питань, які вони вирішували, видаються одним з найблагороднішних явищ в історії людства. Вся Церква приймала або відкидала визначення та рішення соборів, залежно від того, чи вважала їх відповідними або суперечливими своєї вірі і своєму переказу, і присвоїла назву соборів вселенських тим з них, в постановах яких вбачала вираз своєї власної думки. В такий спосіб, – підводить підсумок мислитель, – до їхнього тимчасового авторитету у питаннях дисципліни, приєднувалося значення недоторканих і безсумнівних свідчень у питаннях віри. Собор вселенський ставав голосом Церкви» [22, с. 48].

Розкриваючи своєрідність православної церкви, О. Хом'яков, акцентує увагу на тому, що єдність церкви, яка забезпечувала її соборний характер, була свобідною. Церква, за твердженням мислителя, не потребує зовнішніх авторитетів, об'єднання навколо яких завжди супроводжується явним чи прихованим примусом. Єдність забезпечується внутрішньою згодою та визнанням Писання, та переказу, як фактів власного життя [22, с. 197], адже церква – це середовище, в якому немає відмінності між вченим і невігласом, церковником і мирянином, чоловіком і жінкою, володарем і підданим тощо. «У свобідній єдності живої віри проявляється Дух Божий. Такий догмат, лежать в глибині ідеї собору» [22, с. 72]. Інакше кажучи, соборність, за О. Хом'яковим забезпечується згодою, що позбавлена примусу. Соборність – це добровільне об'єднання у процесі якого утверджуються положення та істини, котрі визнаються всіма членами громади.

Ідея соборності не отримала свого завершеного вигляду у творчості О. Хом'якова, поміж тим саме його інтелектуальна спадщина заклала вектор подальшого розвитку цього поняття та можливість його екстраполяції в соціальну площину вперше здійснену у творчості К. Аксакова. Російський мислитель вважає, що ідеал соборності найбільшою мірою втілений в житті російської общини, внутрішня єдність якої дає можливість продукувати життєві орієнтири для кожного її представника. «Громада – це союз людей, які відмовляються від свого егоїзму ... Але в громаді не губиться особистість ... вона знаходить себе у вищому очищеному вигляді ... в згоді самовідданих особистостей» [1, с. 279].

Як бачимо, головним об'єднуючим принципом громадського життя, на думку К. Аксакова, має бути моральна згода всіх її представників, що звісно «заземлює» обґрунтований О. Хом'яковим принцип соборності і, на перший погляд, розкриває смислове навантаження суспільно-політичного виміру ідеї соборності. Поміж тим, таке визначення є дуже передчасним, оскільки на думку К. Аксакова, ідеал соборності втілений тільки у житті російської сільської громади, тоді як на рівні держави він повністю нівелюється. Державна спільність, як доводить мислитель, забезпечується правом і законом, котрі є зовнішніми актами насильства та примусу, тоді як соборність забезпечується внутрішньою згодою, котра, як згодом зауважить М. Федоров, ще має реалізуватися в майбутньому [21, с. 21].

Як бачимо, ідея соборності слов'янофілів позбавлена будь-яких формальних і раціональних ознак, вона позбавлена юридичного та політичного вимірів. Поміж тим, їхні ідеї заклали підвалини для екстраполяції поняття «соборність» у соціально-філософську площину та ідеологічну площини, не змінюючи між тим його смислового звучання. На початку XX ст., як свідчить творчість М. Бердяєва, поняття соборність використовувалося для позначення органічної суспільної єдності, котра формується завдяки вільному об'єднанню та внутрішній згоді усіх її членів. З огляду на це, російський вчений вважає, що поняття соборність

може набувати високого пояснювального потенціалу як у церковно-богословській, так і соціально-філософській площині [3, с. 196]. Підкреслюючи можливість та доцільність екстраполяції терміну соборність в сферу соціального, М. Бердяєв не пропонує власної інтерпретації цього поняття, що дає підстави припускати, що на початку ХХ ст. у російськомовному інтелектуальному дискурсі зміст вказаного терміну залежав від світоглядного та/чи ідеологічного контексту.

Висновки. Відкритість та високий рівень невідповідності українським реаліям початку ХХ ст., побутуючого у російськомовному інтелектуальному дискурсі смислового навантаження поняття «соборність» істотно нівелюється завдяки наявності незмінного смислового ядра цього поняття. Зокрема, як у церковно-богословській, так і соціально-філософській сфері, воно використовувалося для позначення добровільного об'єднання у процесі якого встановлюються світоглядно-ціннісні пріоритети та продукуються життєві орієнтири, котрі визнаються всіма членами спільноти. Вочевидь, саме це смислове навантаження поняття «соборність» визначало особливість, сформованої внаслідок «злуки» двох політичних об'єднань, Незалежної Української Держави початку ХХ ст. Таким воно залишається і сьогодні.

Література

1. Аксаков К. С. Полное собрание сочинений: в 4-х тт. Москва, Универсатетская типографіа, 1889. Т. 1. 522 с.
2. Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. Львів: Свічадо, 2001. 332 с.
3. Бердяев Н. А. Алексей Степанович Хомяков. Москва: Издательство «Путь», 1912. VIII, 250, [6] с.
4. Бондар С. В. Історіософія І. Лисяка-Рудницького в контексті націотворчих та державотворчих процесів в Україні [Текст]: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.05 «Історія філософії». К., 2005. 16 с.
5. Горбань Т. Ю. Ідея соборності в українській суспільно-політичній думці першої чверті ХХ ст. Український історичний журнал. 2005. № 6. С. 95–102.
6. Гоян І. М., Сторожук С. В., Федик О. В. Роль колективної пам'яті в процесі формування національної єдності: український вимір. Гуманітарний часопис. 2018. № 1. С. 11–22.
7. Грушевський М. Галичина і Україна. Націоналізм: [антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий; літ. ред. Л. Білик ; 2-ге вид. перероб. і доп.] К.: Смолоскип, 2000. С. 447–452.
8. Іларіон (митрополит). Українська Церква. Нариси з історії української православної церкви (у двох томах). Друге поправлене й доповнене видання за редакцією прот. Степана Ярмуся. Вінніпег, 1982. 336 с.
9. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать. URL: http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm
10. Кривда Н. Ю., Сторожук С. В. Культурна ідентичність як основа колективної єдності. International education journal of innovative technoligies in social science. 2016. 4(8), Т. 2. С. 5863. DOI: 10.31435/rsglobal_ijitss/01062018/5710
11. Лисяк-Рудницький І. Українська Національна Рада й ідея соборності. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. К., 1994. Т. 2. С. 271–283
12. Любкер Ф. Реальный словарь классических древностей / Под ред. Ф. Гельбке, Л. Георгиевского, Ф. Зелинского, В. Канского, М. Куторги, П. Никитина. СПб.: Типография А. С. Суворина, 1885. IV, 1552 с.
13. Піскун О. І. Соборність і деякі актуальні проблеми сучасної етнополітики. Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 8–14.
14. Ростовский Дмитрий (св.) Жизнь и труды преподобных отцов на-

ших Мефодия и Константина, в монашестве Кирилла, учителей славянских. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Dmitrij_Rostovskij/zhitija-svjatykh/414

15. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. Львів, 1994. 416 с.

16. Семмо О. Соборність (21.I.-31.VIII.19). Філадельфія, 1989. 47 с.

17. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1978. Т. 9. 916 с.

18. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.

19. Сторожук С. Націоналізм: Проблема визначення та інтерпретації. Вісник Черкаського університету. Серія Філософія. 2014. № 31 (324). С. 28–33.

20. Україна в XX столітті (1900–2000): Зб. документів і матеріалів / Упоряд.: А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. Ю. Король та ін. Київ, Вища школа, 2000. 351 с.

21. Федоров Н. Ф. Собрание сочинений в четырех томах. В 4-х тт. Москва: Традиция», 1997. Т. 3. 743 с.

22. Хомяков А. С. Полное собрание сочиниений: в 8-ми тт. Москва, Универсатетская типографіа, 1886. Т. 2. 450 с.

23. Юрчук В. І. Соборність України у формуванні регіональної політики. Проблеми соборності України у XX столітті. К., 1994. С. 168–176.

24. Яннарас Хр. Вера Церкви. Москва, Центр по изучению религий, 1992. 232 с.

Reference

1. Aksakov K. S. (1889). Polnoe sobranie sochineniy: v 4-h tt. [Full composition of writings]. Universatetskaya tipografIa. Vol. 1. 522.

2. Belei L., Belei O. (2001). Staroslaviansko-ukrainskyi slovnyk [Old Slavic-Ukrainian dictionary]. Svichado, 332.

3. Berdyaev N. A. (1912). Aleksey Stepanovich Homyakov [Alexey Stepanovich Khomyakov]. Izdatelstvo “Put”, VIII, 250, [6].

4. Bondar S. V. (2005). Istoriosofiia I. Lysiaka-Rudnytskoho v konteksti natsiotvorchykh ta derzhavotvorchykh protsesiv v Ukraini [Istoriosofiya I. Lisyak-Rudnitsky in the context of national and those power-building processes in Ukraine]: avtoref. dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kand. filos. nauk: spets. 09.00.05 «Istoriia filosofii». Kyiv, 16.

5. Horban T. Yu. (2005). Ideia sobornosti v ukrainskii suspilno-politychnii dumtsi pershoi chverti KhKh st. [The idea of conciliarity in Ukrainian suspension and political thinking of the twentieth century.]. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 6, 95–102.

6. Hoian I. M., Storozhuk S. V., Fedyk O. V. (2018). Rol kolektyvnoi pamiati v protsesi formuvannia natsionalnoi yednosti: ukrainskyi vymir. [The role of collective memory in the process of formulating national goals: Ukrainian vimir]. Humanitarnyi chasopys, 1, 11–22.

7. Hrushevskyi M. (2000). Halychyna i Ukraina [Galicia and Ukraine]. Natsionalizm: [antolohiia]. Smoloskyp, 447–452.

8. Ilarion (mytropolyt). (1982). Ukrainska Tserkva [Ukrainian Church. Essays on the history of the Ukrainian Orthodox Church]. Narysy z istorii ukrainskoi pravoslavnoi tserkvy (u dvokh tomakh). Druhe popravlene y dopovnene vydannia za redaktsiieiu prot. Stepana Yarmusia. Vinnipeh, 336.

9. Ilarion Kyivskyi. Slovo pro Zakon i Blahodat [A word about the Law and Grace]. URL: http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm

10. Kryvda N. Yu., Storozhuk S. V. (2016). Kulturna identychnist yak osnova kolektyvnoi yednosti [Cultural identity as the basis of collective unity]. International education journal of innovative technoligies in social science, 4(8), Vol. 2, 58–63. DOI: 10.31435/rsglobal_ ijitss/01062018/5710

11. Lysiak-Rudnytskyi I. (1994). Ukrainska Natsionalna Rada y ideia sobornosti [Ukrainian National Council and the idea of catholicity]. Lysiak-Rudnytskyi I. Istorychni ese [Historical essays], Vol. 2, 271–283.

12. Lyubker F. (1885). Realnyiy slovar klassicheskih drevnostey [The real dictionary of classical antiquities]. Tipografiya A. S. Suvorina, IV, 1552.

13. Piskun O. I. (1994). Sobornist i deiaki aktualni problemy suchasnoi etnopolityky. Problemy sobornosti Ukrainy u KhKh stolitti [Conciliarity and some current problems of modern ethnopolitics.]. Kyiv, 8–14.

14. Rostovskiy Dmitriy (sv.) Zhizn i trudyi prepodobnyih ottsov nashih Mefodiya i Konstantina, v monashestve Kirilla, uchiteley slavyanskih [The life and works of the venerable fathers of our Methodius and Constantine, in the monasticism of Cyril, Slavic teachers]. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Dmitrij_Rostovskij/zhitija-svjatykh/414

15. Rudnytskyi S. (1994). Chomu my khochemo samostiinoi Ukrainy [Why we want an independent Ukraine]. Lviv, 416.

16. Semmo O. (1989). Sobornist (21.I.-31.VIII.19) [The conciliarity]. Filadelfiia, 47.

17. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. (1978). [Dictionary of the Ukrainian language] / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka, Vol. 9, 916.

18. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. (1973). [Dictionary of the Ukrainian language] / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. Naukova dumka, Vol. 4. 840.

19. Storozhuk S. (2014). Natsionalizm: Problema vyznachennia ta interpretatsii [Nationalism: The Problem of Definition and Interpretation]. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia Filosofiia, 31 (324), 28–33.

20. Ukraina v XX stolitti (1900–2000): 3b. dokumentiv i materialiv (2000). [Ukraine in the XX century (1900-2000): 3b. documents and materials] / Uporiad.: A. H. Sliusarenko, V. I. Husiev, V. Yu. Korol ta in. Vyshcha shkola, 351.

21. Fedorov N. F. (1997). Sobranie sochineniy v chetyireh tomah. V 4-h tt. [Collected works in four volumes]. Traditsiya, Vol. 3. 743.

22. Homyakov A. S. (1886). Polnoe sobranie sochinieniy: v 8-mi tt. [Complete Works: in 8 vols]. Universatetskaya tipografIa, Vol. 2, 450.

23. Iurchuk V. I. (1994). Sobornist Ukrainy u formuvanni rehionalnoi polityky [Unity of Ukraine in the formation of regional policy]. Problemy sobornosti Ukrainy u KhKh stolitti. Kyiv, 168–176.

24. Yannaras Hr. (1992). Vera Tserkvi [Faith of the church]. Tsentr po izucheniyu religiy, 232.

SPIRITUAL COMMONALITY: CONCEPTUALIZATION OF NOTIONAL DISCOURSE

Storozhuk S. V., Hoian I. M.

Summary. *The article shows that in modern socio-political discourse the concept of spiritual commonality is usually associated with the Act of Unification of 1919, i.e. voluntary unification, "union" of the UPR and WUPR, which resulted in a single conciliar UPR. At first glance, such a merger seems obvious and may not provoke any discussion, but it does not. After all, according to dictionary data, in the XIX-XX centuries, the term "spiritual commonality" was used to denote "unity" and "indivisibility", which were and remain superfluous characteristics of unitary states and ethnic nations. Moreover, using the concept of "spiritual commonality", meaning "indivisibility" or "unification", which is realized through the introduc-*

tion of a common paradigm of existence and development, we thus emphasize the consciously constructed nature of socio-political and ethno-cultural unity and open the way to various political speculations. As shown in the paper, it is possible to get rid of the latter only if spiritual commonality is explicated as a concept aimed at emphasizing voluntary unity; in its process the worldview and value priorities being established and life guidelines being produced, which are recognized by all members of the community.

Key words: *spiritual commonality, convocation, conciliar law, universal (ecumenical), union, Orthodox Church, state, ethno-cultural unity.*